

13. Полюжин М. М. Функциональный и когнитивный аспекты английского словотворения : монография / М. М. Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 240 с.
14. Солганик Г. Я. Выразительные ресурсы лексики публицистики / Г. Я. Солганик // Поэтика публицистики. – М., 1990. – С. 10–20.
15. Шевченко И. С. Об историческом развитии когнитивного и прагматического аспектов дискурса / И. С. Шевченко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2000. – № 471. – С. 300–307.
16. Ямчинская Т. И. Лингвистические особенности текстов рекламных аннотаций художественных произведений современной англоязычной прозы : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ямчинская Тамара Ивановна. – К., 1997. – 197 с.
17. Apostel L. Perspektiven der kognitiven Linguistik / L. Apostel, S. W. Felix // Sprache und Wissen : Studien zur kognitiven Linguistik. – Opladen, 1990. – S. 5–19.
18. Felix S. W. Kognitive linguistik. Repräsentation und Prozesse / S. W. Felix, C. Habel, G. Rickheit. – Opladen : Westdt. Verl., 2004. – 320 S.
19. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik / M. Schwarz. – Tübingen, Basel : Francke, 1992. – 478 S.
20. Stenberg R. J. The nature of cognition / R. J. Stenberg. – Cambridge : MIT Press, 1999. – 736 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Bild der Wissenschaft: 4/1999.
2. Bunte: 23/2008.
3. Der Spiegel: 17/2007.
4. Live: 10/2005.

Саламатина Ольга. Когнитивный анализ ядровой зоны семантики интервью в современной немецкоязычной прессе. В статье исследуются особенности когнитивного моделирования интервью современной немецкоязычной прессы. Подчеркнута важность фреймов для создания и понимания публицистического интервью как результата дискурса реального разговора интервьюера и респондента. По современным когнитивным методикам определена фреймово-слотовая организация текстов интервью современной немецкоязычной прессы и построена на ее основе семантическая классификация публицистических интервью. Наполнение слота ДЕЛАЕТ ЧТО-ТО позволило выделить три вида интервью прессы, рассмотреть основные признаки указанных видов и их составляющих, а также построить сценарии, описывающие семантическое ядро таких текстов.

Ключевые слова: дискурс, интервью, когнитивная лингвистика, слот, фрейм, «ядровая зона».

Salamatina Olga. Cognitive Analysis of the Semantic Kernel Zone of Interview in the Modern German-Language Press. The article is devoted to analyzing of cognitive modelling peculiarities of interview in the modern German-language press. Importance of frames for creation and understanding of the publicistic interview as a discourse result of interviewer's and respondent's real conversation is accented. With the help of the modern cognitive techniques frame and slot organization of interview in the modern German-language press is determined and semantic classification of the publicistic German-language interviews on its basis is constructed. Filling of the slot DOES SOMETHING has allowed to allocate three kinds of publicistic interviews, to consider their basic features and the features of their components. to construct the scenarios describing the semantic kernel of such texts.

Key words: discourse, interview, cognitive linguistics, slot, frame, «ernel zone».

Стаття надійшла до редколегії
01.03.2013 р.

УДК 811.112.2'371:32

Орест Семотюк

**Концептуальна метафора як механізм реалізації когнітивної матриці
«Свій–Чужий» у політичному дискурсі (на прикладі виступів А. Меркель)**

У статті досліджено механізм реалізації когнітивної матриці «свій–чужий» у політичному дискурсі. Показано, що оптимальною для такої реалізації є концептуальна метафора, яка посилює прагматичний вплив на аудиторію. В

основі дослідження лежить типологія концептуальних метафор Дж. Лакоффа і М. Джонсона. Доведено, що використання концептуальної метафори уможливує таку конфігурацію ядерних і периферійних концептів матриці, яка вказує на належність/неналежність політика у вигідному для нього світлі. Проаналізовано основні засоби вербалізації концепту «POLITIK».

Ключові слова: концептуальна метафора, когнітивна матриця, політичний дискурс, вербалізація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні дослідження в галузі політичної та когнітивної лінгвістики свідчать про постійний інтерес науковців до особливостей політичної мови та засобів прагматичного впливу політиків на аудиторію. Водночас ці дослідження показують, що найбільш адекватним способом структурування дійсності є когнітивна матриця «СВІЙ–ЧУЖИЙ». Ядром цієї матриці є концепти НАЛЕЖНІСТЬ і НЕНАЛЕЖНІСТЬ, які реалізуються у різних концептуальних системах. Вибір цих систем зумовлено типом дискурсу й особливостями мовної особистості.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для політичного дискурсу і мовної особистості політика загалом такими засобами осмислення ядра матриці «СВІЙ–ЧУЖИЙ» є концепти POLITIK і TERRITORIUM. Що ж до мовної особистості А. Меркель конкретно, то значущими для канцлера є також концепти RELIGION і ALTER. Характерною особливістю мовної особистості політика є спрямованість на інтегративну функцію, тобто концепт ZUGENÖRIGKEIT домінує над концептом NICHT-ZUGENÖRIGKEIT. Взаємодія концептів у межах когнітивної матриці «СВІЙ–ЧУЖИЙ» реалізується різноманітними когнітивними механізмами: інтеграцією, інференцією, генералізацією, концептуальною метафорою і метонімією. Використання цих механізмів уможливує таку конфігурацію ядерних і периферійних концептів матриці, яка вказує на належність/неналежність політика у вигідному для нього світлі [1, с. 27]. Зупинимось докладніше на механізмі концептуальної метафори у політичному дискурсі. Суть його полягає в осмисленні периферійних концептів матриці «свій–чужий» через інші концепти, які є більш зрозумілими для пересічного носія мови. У нашому дослідженні ми взяли за основу типологію концептуальних метафор Дж. Лакоффа і М. Джонсона. Згідно з цією типологією розрізняють онтологічну, структурну, орієнтаційну метафори [2]. Як засвідчив аналіз мовного матеріалу, А. Меркель використовує усі три типи метафор.

Онтологічна метафора допомагає осмислити концепт POLITIK через антропоморфну (сфери-джерело: «фізіологія», «спорідненість»), артефактну (сфери-джерело: «будівля», «міст», «механізм», «предмети побуту») і природоморфну (сфери-джерело: «тварина», «рослина») метафори.

За допомогою **антропоморфної** метафори концепт POLITIK вербалізується лексемами *Hand, Rückgrat, Stimme, Sprache*. Унаслідок інтеграції цього концепту з концептами ZUGENÖRIGKEIT і NICHT-ZUGENÖRIGKEIT, які актуалізовані займенниками *wir, unser, irgendwelche*, прикметником *gemeinsam* і прийменником *mit*, реалізовано когнітивну матрицю «свій – чужий». Це дає змогу показати канцлеру спільність політики країн–членів СС чи НАТО (приклади 1–3) чи пріоритетність комунальної політики своєї країни (приклад 4):

(1) *Europa wird mit einer Stimme sprechen und spricht ja auch schon mit einer Stimme* (03.02.2011); (2) *Es ist immer wichtig, dass Europa eine gemeinsame Sprache findet* (26.08.2008); (3) *Wir haben die Hand ... in die Welt ausgestreckt* (19.11.2010); (4) *Eine Stärkung der Kommunen ist eines unserer zentralen Anliegen, denn Kommunalpolitik... ist das Rückgrat der Politik* (27.04.2010).

Концепт POLITIK вербалізується також у лексемах спорідненості: спільний політичний проект СС канцлер називає *Kind*, а партію – *Parteienfamilie*. (5) *Das Kind soll „Mittelmeerunion“ genannt werden. Es wird ein Projekt aller 27 Mitgliedstaaten der Europäischen Union sein* (3.03.2008); (6) *Uns ist trotz freundschaftlicher Zusammenarbeit bewusst, dass wir zu unterschiedlichen Parteienfamilien in Europa gehören* (31.1.2008). Якщо у прикладі 5 концепт POLITIK інтегрується з концептом ZUGENÖRIGKEIT, актуалізованим займенником *alle*, то у прикладі 6 концепт POLITIK взаємодіє з концептом NICHT-ZUGENÖRIGKEIT, реалізований у лексемі *unterschiedlich*.

Серед **артефактних метафор** найбільш уживаною є метафора зі сферою-джерелом «будівля». У наступних прикладах концепт POLITIK, актуалізований лексемами *Fundament, Pfeiler, Dach, Tor*, інтегрується з концептом ZUGENÖRIGKEIT, вербалізованим займенниками *wir, unser, alle*, прикметником *gleich* та іменником *Nachbar*. Це дає можливість канцлерові наочно зобразити взаємовідносини країн:

(7) *Wir alle arbeiten auf dem gleichen Fundament* (19.11.2010); (8) *Wir sind drei Pfeiler, die Europa ausmachen* (29.10.2010); (9) *Wir brauchen ein weltweites Abkommen unter dem Dach der Vereinten Nationen* (11.06.2008); (10) *Indien ist auch ein Tor in Richtung der anderen asiatischen Länder: Singapur, Indonesien, Malaysia* (31.10.2007).

Концепт POLITIK може також актуалізуватися лексемами *Motor, Hemmschuh, Flaggschiff* (сфе-ри-джерело «транспорт», «механізми»). Інтеграція цього концепту з концептом ZUGEHÖRIGKEIT, який вербалізується займенниками *wir, unser, mein*, іменником *Kooperation*, префіксом *zusammen*, дає можливість показати різні напрями міжнародної співпраці (економіка, наука, безпека).

(11) *Motor unserer ... Zusammenarbeit ist wirtschaftliche Dynamik der Beziehungen zwischen unseren Ländern* (30.10.2007); (12) *Es ist immer wieder gesagt worden, dass einer der großen Hemmschuhe die Korruption ist* (10.09.2010); (13) *Ein Flaggschiff unserer Zusammenarbeit ist die Kooperation im Bereich von Wissenschaft und Forschung geworden* (30.10.2007)

Природоморфна метафора як різновид онтологічної дає змогу осмислити концепт POLITIK як тварину чи рослину. У прикладах 14 і 15 концепт POLITIK актуалізується лексемами *Wurzel* і *Flügel*. Використанням цих лексем канцлер метафоризує власну партію як птаха, що збирає під своїм крилом багатьох людей, чи рослину з глибокими коріннями: *Und manchmal ist es ... auch so, dass es unter den Flügeln in der Union auch unterschiedliche Meinungen ... gibt* (15.03.2009); *Das Konservative ist eine feste Wurzel der Christlich Demokratischen Union, neben der christlich-sozialen und der liberalen Wurzel* (18.09.2010).

Структурна метафора як спосіб осмислення і структурування концепту POLITIK реалізується через джерела: «гра», «театр», «школа». Таке бачення політики, яка традиційно трактувалася як війна, зумовлено вимогами сучасного пацифістського суспільства й вимогами до мовної особистості політиків найвищого ешелону. У наступних прикладах (16–18) концепт POLITIK актуалізується лексемами *Spieler, Spielregeln* і словосполученням *Karten mischen*. (16) *Hinzukommt, dass durch die internationale Finanz- und Wirtschaftskrise die Karten auf der Welt wirklich neu gemischt werden* (27.05.2010); (17) *Wir verfolgen gemeinsam den Plan, dass ein Treffen der wesentlichen Marktspieler im internationalen Finanzmarktnoch in diesem Jahr stattfindet* (12.10.2008); (18) *Ich glaube, ... dass wir uns ... nur dann konstruktiv und vernünftig entwickeln können, wenn wir gemeinsame Spielregeln einhalten* (27.08.2007).

Метафорично концепт POLITIK може структуруватися і як театр зі сценаріями та акторами і актуалізується лексемами *Szenarium, Akteur*, взаємодіє з концептом ZUGEHÖRIGKEIT, реалізованими займенниками, прикметниками та іменниками (*wir, Kooperation, Freundschaft, gemeinsam*): (19) *Wir haben Energieszenarien in Auftrag gegeben, die uns deutlich machen* (27.08.2010); (20) *Ich glaube ..., dass die Welt ... zusammenwächst, auch in der Art, wie die politischen Akteure zusammenarbeiten* (10.07.2009).

Аналіз мовного матеріалу засвідчив, що концепт POLITIK доволі часто представляють як школу, у якій обов'язково виконувати домашні завдання. Цей концепт актуалізований лексемою *Hausaufgaben*, використовують як заклик до членів світової спільноти виконувати свої міжнародні зобов'язання: (21) *Es geht darum, dass alle Länder ihre Hausaufgaben machen* (07.05.2010); (22) *Das Ganze wird nur wirken, wenn jeder zu Hause seine Hausaufgaben macht* (31.03.2009).

Орієнтаційну метафору канцлер використовує в парних концептах: «верх – низ», «всередині – назовні». Представлення концепту POLITIK за аналогією з простором дає можливість продемонструвати пересічним носіям мови ситуацію в країні і закордоном: (23) *Wir glauben, dass man zu einer Aufwertung der schon bestehenden Kontakte, die heute zwischen der EU und Russland auf einem sehr niedrigen Niveau stattfinden, kommen könnte und dies auf ein höheres Niveau heben könnte* (05.06.2010); (24) *Wir müssen nach außen zeigen: ... damit wirklich alle vom Euro profitieren können, muss es Schritt für Schritt eine größere Harmonisierung geben* (03.02.2011).

Як видно із прикладів 23 і 24, політичні відносини між країнами можуть осмислюватися як рух по вертикалі «верх-низ» і актуалізуватися лексемами *niedrig, höher, außen*.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що в реалізації концептуальної матриці «свій – чужий» активно використовується механізм концептуальної метафори. Суть її полягає в осмисленні периферійних концептів матриці, зокрема концепту POLITIK за допомогою простих концептів, зрозумілих пересічному мовному носієві. Використання концептуальної метафори політиками дає їм змогу ефективно впливати на адресата, демонструючи свою належність/неналежність.

Джерела та література

1. Лакофф Дж. Метафори, которими мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.

2. Болдырев Н. Н. Концептуальная основа языка // Концептуализация мира в языке : коллектив. моногр. – Тамбов : Изд. дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2009. – С. 25–77. – (Когнитивные исследования языка. Вып. 4).
3. Виступи А. Меркель 2008–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Reden/>

Семотюк Орест. Концептуальная метафора как механизм реализации когнитивной матрицы «Свой–Чужой» в политическом дискурсе (на примере выступлений А. Меркель). В статье исследуется механизм реализации когнитивной матрицы «свой–чужой» в политическом дискурсе. Утверждается, что оптимальной для такой реализации является концептуальная метафора, которая усиливает прагматическое влияние на аудиторию. Суть использования концептуальной метафоры в политическом дискурсе заключается в осмыслении периферийных концептов матрицы «свой–чужой» через другие концепты, которые являются более понятными для рядового носителя языка. В основе исследования лежит типология концептуальных метафор Дж. Лакоффа и М. Джонсона. Доказано, что использование концептуальной метафоры образует такую конфигурацию ядерных и периферийных концептов матрицы, которая указывает на принадлежность / непринадлежность политика в выгодном для него свете. В ходе анализа языкового материала установлено, что в своих выступлениях Ангела Меркель использует онтологическую, организационную и ориентационную метафоры, а также их разновидности: антропоморфную (источники: «физиология», «родство»), артефактную (источники: «здание», «мост», «механизм», «предметы быта») и природоморфную (источники: «животное», «растение») метафоры. Проанализированы основные средства вербализации концепта «POLITIK».

Ключевые слова: концептуальная метафора, когнитивная матрица, политический дискурс, вербализация.

Semotiuk Orest. Conceptual metaphor as a mechanism of cognitive matrix “Self-other” in the political discourse (based on speeches of A. Merkel). The article examines the implementation mechanism of cognitive matrix «self-other» in the political discourse. It is shown that the best way for this implementation is the conceptual metaphor, which enhances the pragmatic impact on the audience. The essence of using conceptual metaphor in the political discourse lies in the substitution of matrix «self-other» peripheral concepts through other concepts that are more understandable to the average native speaker. In this article the typology of conceptual metaphors by G. Lakoff and M. Johnson is used. It is shown that the use of conceptual metaphor makes such configuration of nuclear and peripheral matrix concepts that indicates affiliation / non affiliation of the politician in a favorable way for him. The analysis of research material shows that in her speeches Angela Merkel uses ontological, organizational and orientational metaphors and their varieties: anthropomorphic (source domain: «physiology», «relationship»), artifact (source domain: «building», «cities», «mechanism», «household items») and nature (source: «animal», «plant») metaphors. The main means of verbalization of the concept «POLITIK» were analyzed.

Keywords: conceptual metaphor, cognitive matrix, political discourse, verbalization.

Стаття подана до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 81'37

Василь Старко

Дефініювання словника й моделі категоризації

У статті проаналізовано дефініції терміна *словник*, подані в науковій літературі, а саме розгорнуте визначення Ж. Рей-Дебов, що наближається до точної класичної дефініції, визначення П. ван Стеркербурга, яке стосується лише нескорочених одномовних словників, та сформульоване з позицій когнітивної лінгвістики квазівизначення авторства Д. Герартса. До розгляду залучено словники нових типів. Установлено, що словники, аналізовані в сучасних працях, становлять природномовну категорію. Класична ж дефініція потребуватиме утворення певною мірою штучної категорії словників.

Ключові слова: словник, дефініція, категоризація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дефініції наукових понять тісно пов'язані з особливостями категоризації світу. Здобуті про зовнішній світ знання впливають на зміст і межі пропонованих у науці дефініцій. Дослідженню наукових дефініцій, а надто їх розвитку, присвячено